

BİR YÜZEY ARAŞTIRMASI NASIL YAPILIR

AĞRI-IĞDIR ÖRNEĞİ

Ayhan YARDİMCİEL

Gözden Geçirilmiş
3. Baskı

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-375-389-4

Kitap Adı

Bir Yüzey Araştırması Nasıl Yapılır

Yazar

Ayhan YARDİMCİEL
ORCID iD: 0000-0003-4196-2102

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

SOC024000

DOI

10.37609/akya.3550

Kütüphane Kimlik Kartı

Yardimciel, Ayhan.

Bir Yüzey Araştırması Nasıl Yapılır / Ayhan Yardimciel. Göz. geç. 3. bsk.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.

82 s. : rnk. resim, tablo. ; 160x235 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253753894

GENEL DAĞITIM

Akademisyen YAYINEVİ A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İzinler

Kitaba zemin hazırlayan tarihi ve arkeolojik bilgiler; Kùltür ve Turizm Bakanlığı Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù'nün izniyle 2016-2022 yılları arasında Ayhan Yardimciel başkanlığında Ağrı ve İğdir'a yapılan arkeolojik yüzey araştırmalarından derlenmiştir.

Maddi destekler

Projeje; Atatùrk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Tùrk Tarih Kurumu Başkanlığı tarafından

TP4-289 2018 ve TP4-474-2019 numaralı projelerle

Kafkas Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatùrlùđù ise 2017-SB-20 ve 2018-SB-72 numaralı projelerle destek vermiştir.

ÖNSÖZ

Tarih, insanlığın dünya üzerinde görülmeye başlandığı andan itibaren ortaya koyduğu ürettiği bütün olay ve olguların birikerek yığılmasıyla oluşur. Bu perspektiften bakıldığında tarihin oldukça geniş bir kapsamı görülmektedir. Edebiyat Tarihi, Bilim Tarihi, İnsanlık Tarihi, Mimarlık Tarihi vb. sayısız başlık üretmek mümkündür. Tarihin üretim, kentleşme ve siyasi açılardan oluşan konu başlıklarıyla şekillenen yalın tanımında Arkeoloji ve Antropoloji gibi disiplinlerin ona yardımcı olduğu belirtilmektedir. Bugün gelinen noktada on binlerce yıl öncenin yaşanmışlıklarını kendi disiplini ile ortaya çıkaran Arkeolojinin, Tarih bilimine yardımcı bilim dalı tanımlanmasından sıyrılarak kendi başına bir bilim dalı olduğu anlaşılmaktadır. Arkeoloji, geçmiş kültür ve medeniyetlerin somut kültürel mirasını gün yüzüne çıkartan, daha araştırmaların başlangıç evresinde dahi kültürel farklılıkları ayırt edebilen bir bilimdir. Arkeolojik çalışmaların sağlıklı yürütülebilmesi için, kazı, araştırma ve arkeometri disiplinlerinin uyumlu çalışması zorunludur. Yüzeysel araştırmaları diğer iki disiplinden farklı olarak coğrafya temelli bir çalışma olup, günün çok kısa bir zamanı hariç tamamen açık havada, ciddi efor sarf edilerek yapılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilk araştırma sonuçları yayını 1983 yılında yapılmıştır. O yıl, belki de bir önceki yıl yapılmış olan yüzeysel araştırmaları başlıklarına ve içeriklerine bakıldığında birçoğunun belirli bir konu ve coğrafya ilişkisinden uzak olduğu görülmektedir. Yüzeysel araştırmaları sistematik yapıldıkları sürece yeni keşiflere ek olarak hedeflenen konuyla ilişkili kültürün veya dönemin coğrafi yayılım alanını da ortaya koyabilmektedir. Bugün göz önünde bulunan veya modern bir yerleşmeye yakın olduğundan dolayı haberdar olunan arkeolojik merkezlerin dışında çoğu merkez arkeolojik yüzeysel araştırmaları ile tespit edilmektedir. Bu tespit sonrası yapılan tanımlama, değerlendirme, tescil gibi işlemlerden sonra eğer arkeolojik merkezin kazılması gerekiyorsa akademik olarak daha sınırlı bir ekip ile arkeolojik kazı yapılabilmektedir. Alanında ilk olabilecek bu kitap Ağrı Dağı arkeolojisi özelinde bir yüzeysel araştırmanın başlangıcından bitişine kadar nasıl sağlıklı işletilebileceğini, emeğin zamanın ve kaynakların nasıl verimli kullanılacağından tutun da keşiflerin nasıl yapılacağına ve hatta ekip üyelerinin nasıl beslenmesi gerektiğine varıncaya kadar çok özel bilgileri içermektedir. En önemlisi ise yüzeysel araştırmalarının önemine vurgu yapılmakta ve bu disiplinin faydalarına değinmektedir.

Dr. Ayhan YARDİMCİEL

Kafkas Üniversitesi Paşaçayır Lojmanları

KISALTMALAR

KVMGM:	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
ABKAYA:	Aras Boyalıları Kültürü Arkeolojik Yüzey Araştırmaları
Aya:	Arkeolojik Yüzey Araştırmaları
Ast:	Araştırma Sonuçları Toplantısı
Kst:	Kazı Sonuçları Toplantısı
Bkz:	Bakınız
Etç:	Erken Tunç Devri
Otç:	Orta Tunç Devri
Stç:	Son Tunç Devri
Edç:	Erken Demir Devri
Odç:	Orta Demir Devri
Gdç:	Geç Demir Devri
Pdd:	Protohistorik Devir Devri
Tab:	Tablo
Res:	Resim
Lev:	Levha
Har:	Harita
No:	Numara
+ Rakım	Reel Rakımının Plato-Ova Rakımından Farkı
UA	Uzaktan Algılama
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	ii
Kısaltmalar	vii

Giriş

1. Ağrı Dağı'nda Arkeoloji Yapmak	1
2. Yüzey Araştırması Nedir?	3
3. Yüzey Araştırmasının Amacı Nedir?.....	3
4. Yüzey Araştırmalarında Uygulanan Yöntemler	4

Yüzey Araştırması İçin Konu Belirleme Süreci ve Uygun Ekip Oluşturma.....6

1. Yüzey Araştırması için Konu Belirleme Süreci	6
2. Literatür Taraması ve Konuya Hâkimiyet Sağlama	7
3. Konunun Bilimsel Gerekliliği.....	8
4. Belirlenen Konunun Coğrafi Sınırlarının Tespiti	9
5. Ekip Oluşturma Süreci ve Başvuru.....	9
6. Ekip Üyelerinin Beslenmesi ve Ekipmanlar	10

Genel Planlama-Tanım ve Tarihleme13

2.1.Coğrafyanın Tanınması- Önceden Tespit Edilmiş Merkezlerde Çalışma	13
2.2. Mekânsal Tanımlama Sonrası Yerleşim Şablonunun Çıkartılması.....	14
2.2.1. Taş İşçiliği ve İş Yüğü Meselesi	14
2.2.2. Mimari İşlevsellik ve + Rakım Meselesi	17
2.2.3. Bir Merkezin Tipolojik Tanımlanması	27
2.2.4. Seramikler	33
2.3. Dönem Kültürlerinin Coğrafya ile İlişkisi	38
2.4.Arkeolojik Merkezlerde Yapılması Gereken İşlemler.....	48
2.5. Arazide İş Bölümü	51
2.6. Yeni Keşif Yapmanın Yolları	51

Araştırma Merkezi İşlemleri	53
3.1. Kültürel Tanımlama-Adlandırma	53
3.2. Seramik Temizleme Fotoğraflama ve Çizim.....	57
3.3. Küçük Arkeolojik Buluntuların Belgelenmesi	59
3.4. Raporlar	59
3.5. Tescil İşlemleri.....	60
3.6. Ertesi Gün Planı	60
3.7. Bakanlık Temsilcisi	61
Akademik Yayınlar	61
4.1. Araştırma Bulgularıyla Yapılacak Yayınlar Öncesi Hazırlık.....	61
4.2. Ekip Üyeleri, Bilim Kurulu ve Yayın Yasakları.....	62
4.3. Sempozyum Bildirisinin Hazırlanması	63
4.4. Yıl Sonu Raporlarının Hazırlanması	63
4.5. Araştırma Arşivi Nasıl Düzenlenir ve Korunur.....	63
Sohbet Konuları	66
1. Tercih Edilen Ekonomik Modele Göre Kültürler	66
2. Nomadikler	68
Son Söz	71
Kaynaklar	71

KAYNAKLAR

- Arık, Rüşçan 2016: "Malazgirt ve Çevresi Yüzey Araştırması", Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, 249-275.
- Baysal, Adnan 2012: "Doğu Anadolu Arkeolojisinde Göçebelik ve Yaylacılık Kültürü: (M.Ö. II. Bin) Veriler Işığında Yeni Düşünceler", Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 13, Sayı 23, s. 255-268.
- Belli, Oktay 1993: "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj ve Sulama Sisteminin Araştırılması 1992", Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 11 AST, Ankara.
- Belli, Oktay 1994: "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj ve Sulama Sisteminin Araştırılması 1993", Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 12 AST, Ankara.
- Belli, Oktay 1995: "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu Baraj ve Sulama Sisteminin Araştırılması 1994", Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 13 AST, II. Cilt, Ankara.
- Belli, Oktay 2007: "M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Urartu Krallığı ile Kars Bölgesi Arasındaki Siyasi ve Kültürel İlişkiler", Kars 2. Kent Kurultayı Kafkasya'da Ortak Geleceğimiz, Ed. Oktay Belli, Kars Belediyesi Kültür Yayınları Nr. 21, s. 91-116.
- Belli, Oktay 2009: "Tarih Boyunca Kültürleri Birleştiren ve Yaşatan Dağ: Ağrı Dağı", II. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu, İstanbul, s.1-6.
- Belli, Oktay 2012: "Ağrı Dağı Bölgesi'ndeki Sinek Yaylası'nda Yeni Keşfedilen Urartu Sulama Tesisleri", II. Uluslararası Aras Havzası Sempozyumu, Iğdır Valiliği İl Özel İdaresi Yayını No: 1, Erzurum, s.18-49.
- Belli, Oktay-Ayhan Yardımcı 2015-2016: "Eski Çağ'da Kars-Ani Bölgesi'nin En Önemli Savunma Tesis: Ziyaret Tepe Kalesi", TAÇ, Mimarlık, Arkeoloji, Kültür Sanat Dergisi, Sayı 7, s.4-13.
- Ceylan, Alpaslan -Oktay Özgül 2018: Eskiçağ'da Iğdır Kaleleri, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 1220, Erzurum
- Çilingiroğlu, Altan 1984: "Van-Dilkaya Höyüğü Ön Çalışması", Kültür ve Turizm Bakanlığı II. Araştırma Sonuçları Toplantısı, İzmir.
- Danışmaz, Harun 2020: Urartu Krallığı Yönetim ve Organizasyon, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erdem, Aylin Ümit 2009: "Van Gölü Havzası'nda Bulunan Demir Çağ Yivli Çanak Çömleğinin Urartu Kalelerindeki Varlığı", Altan Çilingiroğlu'na Armağan Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallığı'na Adanmış Bir Hayat, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Erzen, Afif 1992: Doğu Anadolu ve Urartular, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Fidan, Doğa 2021: "Arkeolojik Yüzey Araştırması Tahmin Haritalarının Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Oluşturulması: Mersin İli, Silifke İlçesi Örneği", Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi, 2021; 3 (1); 10-23.
- Gür, Barış 2022: "Karasu-Aras Dağları'nın Güney Yamaçlarında Doğubayazıt Bölgesi Erken Demir Çağı Yerleşmeleri", Amisos 1, Orta Aras Havzası Özel Sayısı, s.28-46.
- İşikli, Mehmet 2019: "Erzurum Ovası Alaybeyli Höyüğü Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı Tabakaları", Karazdan Büyük İskender'e Erzurum Ovası'nda Yeni Bir Keşif: Alaybeyli Höyük, Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd. Ankara.
- Karaçetin, A. Oğuzhan 2021: "Malazgirt'te Savaş Alanı Arkeolojisi", Aktüel Arkeoloji, Kasım-Aralık, 34-45.
- Karataş, Atilla 2022: "Erken Demir Çağı'nda Coğrafi Bilginin Mekânsal Organizasyonda Kullanımı: Orta Aras Havzası Örneği", Amisos, 1, Orta Aras Havzası Özel Sayısı, s. 37-55.
- Karpuz, Haşim 1983: "Hınıs'ta Bulunan Transkafkas Boyalı Bir Çömlek" Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı XXVI-2.

- Koparal, Elif 2020: “Arkeolojide YüzeY Araştırmaları: Yöntem, Tarihçe ve Uygulama”, Arkeolojide Temel Yöntemler, Ed. Sinan Ünlüsoy, Canan Çakırlar, Çiler Çilingiroğlu, Ege Yayınları, İstanbul.
- Payne, Margaret R. 2006: Urartu Çivi Yazılı Belgeler Katalođu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Pınarcık, Pınar 2012: “Urartu Krallığı'nın Tarihi CoğraFYası Hakkında Yeni Öneriler”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt XXVII, Sayı 2, s. 459-482.
- Sagona, Antonio -Claudia Sagona-Hilmi Özkorucuklu 1995: “Excavations at Sos Höyük 1994, First Preliminary Report”, Anatolian Studies Vol 45 (1995) pp. 193-218.
- Salvini, Mirjo 2006: Urartu Tarihi ve Kültürü, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Sevin, Veli -Ersin Kavaklı-Aynur Özfırat 2000: “Karagündüz Höyüğü 1998 Yılı Kazıları” 21. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları Yayın No: 2344/1 Ankara, s.409-420.
- Smith, A. T-Ruben S. Badalyan-Pavel Avetisyan 2009: The Archaeology and Geography of Ancient Transcaucasian Societies Volume I: The Foundations of Research and Regional Survey in the Tsaghkahovit Plain, Armenia, The University of Chicago Oriental Institute Publications Volume 134.
- Tarhan, Taner -Veli Sevin 1993: “Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları 1991”, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, XIV. KST-I, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 407-429
- Yardımcıel, Ayhan 2015: “Aras Boyalılarının İşlevselliği” Selevcia Ad Calycadnm, Sayı V, Mayıs 2015, s.197-206.
- Yardımcıel, Ayhan-Emine Gizlenci 2016: “Kaya Resimleri Örneğinde Borluk Vadisi Ekolojisinin Yansıması: Bir Eski Çağ Kesiti” Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, ss. 52-60.
- Yardımcıel, Ayhan 2016: “Kars-Anı'de Tespit Edilen Savunma Sistemleri Üzerine Öneriler”, Seleucia, Sayı VI, Mayıs 2016, s. 301-317.
- Yardımcıel, Ayhan 2018: “İğdır'da Bir Orta Tunç Çağı Kompleksi Aşağı Erhacı Yerleşimi ve Kalesi”, Seleucia, Sayı VIII, Mayıs 2018, s. 123-137.
- Yardımcıel, Ayhan 2019: “Orta Aras Havzası'nın Anadolu Paydaşında Pastoral Yaşam (Transhümanistlerin ve Nomadiklerin Yerleşim Stratejileri)”, Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti'nin Kuruluşunun 100. Yılı Münasebetiyle Kars ve Güney Kafkasya Tarihi Yazıları, Ed. Muharrem Turp, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, s. 25-47.
- Yılmaz, Dilek 2022: “Karakoyunlu (Menuahinili) Arkeolojik Merkezinin Geç Demir Çağı Sürecine İlişkin Gözlemler”, Amisos 1, Orta Aras Havzası Özel Sayısı, s. 76-84.
- Yüksel, Fethi Ahmet 2022: “Orta Aras Havzası'nda Arkeolojik Mirasın Korunması Çalışmalarında Arkeojeofizik Araştırmaların Önemi”, Amisos, 1, Orta Aras Havzası Özel Sayısı, 95-106.